

MƏTBUAT VƏ CƏMİYYƏT

(dövrün realıqları)

Azərbaycan mətbuatının 150 illik yubileyi ərafəsində peşəkarlar tədricən bu mövzu ətrafında fikir bölüşməyə başlamışlar. Yəqin daha maraqlı diskussiyaların da şahidi olacağıq. Mən də 45 ildən artıq mətbuatda çalışan veteran bir jurnalist olaraq müəyyən mülahizələrimi diqqətə çatdırmaq istəyirəm.

Müstəqillik dövrünün ilk illərindən başlayaraq ölkəmizdə dövrü mətbuat nümunələrinin sayı az qala aydan-aya artmağa başladı. Sovetdənqalma, bəlkə də ümumdünya praktikasına əsaslanan qəzet və jurnallara maraq normal qarşılanırdı. Ancaq növbəti illərdən problemlər də bu sahənin asan yolla gedə bilməyəcəyindən xəbər verirdi. Kırax, çap xərclərinin xeyli dərəcədə artması, hətta aparıcı qəzetlər üçün də dozaklı (çap üçün ən vacib olan dəmir təbəqə) çatışmazlığı, əməkhaqqı və s. məsələlərin mətbuat həyatının ciddi çətinliklərini diqtə edirdi. Üstəlik jurnalist təhsili olmayan və yaxud da olub orta statistik peşə yükü ilə qəzet çıxarmaq istəyənlər, azad mətbuat deyib, necə gəldi yazmaq istəyənlər də çoxalır.

Bu xaos bir müddət davam etdikdən sonra, nəhayət ələnmələr başladı, bir çoxları da saytlarda çalışmağı üstün tutdu, asan olar deyər. Bütün bu hallar digər sahələrdə olduğu kimi, mətbuatda da demokratiyanın uğursuz nümunəsi idi. Təəssüflə qeyd etməliyəm ki, necə gəldi qəzet, sayt işlətmək, özünü cəmiyyətə jurnalist kimi təqdim etmək mərkəzi müəyyən sayda və münasibətdə hələ də davam edir. Mən 45 illik mətbuat həyatımda (qəzetçiliyin nə qədər çətin və əzəbli peşə olmasına baxmayaraq bu ifadəni mətbuatı əsl həyat hesab edən peşəkarlara güvənib işlədirmə, çünki onun sevincini, alqışını və qürurunu da yaşayırıq) ələ qəribə hadisələrlə rastlaşdım ki, bəzi peşəkarların mətbuatı vaxtsız tərk etməsinə təəccüblənmədim. Mövzumuz bu olmadığından dalğıc olub da dərinliklərə üzümürəm. Akulaları da düşünmək lazımdır.

Məlumdur ki, qəzet-jurnal nəşri də bir növ istehsalat sahəsidir. Burada azad mətbuat ifadəsi xüsusi önəm daşıyır. O imkan yaradır ki, peşəkarlıq səriştəsi, savad, intellektual səviyyə və digər üstün cəhətlər hesabına bu sahədə liderlər cərgəsində olasan, qəzet-jurnalları, jurnalistləri, publisistləri oxucular özünün yaxını, eyni zamanda düzgün və maraqlı məlumat mənbələri kimi qəbul etsin.

Çoxdurmu belə hallar?

Az-çox müsbət nümunələr göstərə bilərik. Ancaq bu nümunələr boşluqları doldurmaq, çatışmazlıqları kompensasiya etmək üçün yetərli olmur. Elə bu səbəbdən də mətbuat ideoloji rüpur olaraq cəmiyyəti tam qanə etmir. Tirajlara və alınmayıb geriye qaytarılan qəzet-jurnallara baxmaq kifayətdir.

Yuxarıda qeyd etdim ki, qəzet də istehsalın bir növüdür. Kimsə mənə ölkədə çıxan rentabelli birçə dənə də olsa qəzet göstərə bilirmi? Mümkün deyil. Ən aparıcı qəzetlərin özləri belə dövlət dəstəyindən asılıdır. Dövlətimiz şəxsən cənab Prezidentin göstərişi ilə bu çətinliklərin aradan qaldırılması üçün nə qədər xoş məramlı tədbirlər həyata keçirdi. Bu tədbirlər indi də davam etməkdədir. Məliyyə dəstəkləri, evlər, fəxri adlar, orden və medallar...

Bütün bunlara baxmayaraq qəzetlərin hamısının tirajı azalıb. Hətta Prezident Administrasiyasının müvafiq şöbəsinin təsisçiliyi ilə çıxan qəzetlər də abunə üçün müraciətlər etmək məcburiyyətindədirlər. Bir vaxtlar 8000, 10000, hətta 15000 tirajla çıxan qəzetlərin son səhifələrindəki məlum göstəricilər oxucu ilə yüksək səviyyəli təması əks etdirə bilirmi?

Digər tərəfdən paytaxtda və rayonlarda mətbuata abunə yazılışlarını təşkil edən qurumlar da bir-bir sıradan çıxır, fəaliyyətləri minimumdan da aşağı enir. Rayon icra hakimiyyətləri son vaxtlaradək bu sahədəki

çatışmazlıqları yoluna qoymağa çalışırdılar. Çünki iş ələ gətirib ki, mətbuat indi daha çox abunə vasitəsi ilə yayılmalı olur. Ölkə üzrə qəzet köşklərinin də fəaliyyəti tamam başqa istiqamət almaqla qəzet-jurnal satışında maraqlı deyillər.

Bütün bunlar göz qabağındadır.

Onda bəs ənənəvi abunə kampaniyasının normal aparılmamasının səbəbləri hansı məntiqdən yarandı?

Heç bir məntiq-filan yoxdur. Yerlərdə bütün nazirliklərin idarə-müəssisələri fəaliyyət göstərir. Bəzi nazirlər sadəcə öz nümayəndələrinə belə göstəriş verirlər ki, bizdən icazəsiz 1 nüsxə də olsun qəzet-jurnallara abunə ola bilmərsiniz. Özünü göstərməkdirmi, monopolizadımı, nəyi oxuyub, nəyi oxumamağa nəzarətdirmi? Bir az da kəskin desək: mətbuata qarşı "səlib yürüşü"dür yoxsa?

Təsəvvür edirsinizmi? Guya bütün işləri 100 faiz rəvan gedən bu nazirliklərin yeganə problemləri abunə məsələsi imiş. Özü də belə bir mexanizm keçən ildən daha geniş mahiyyət daşıyaraq peşəkar mətbuata digər "yardımcı" səbəblərlə birlikdə çoxlu zərbələr vurur.

Ancaq ədalət naminə deməliyik ki, tirajların xeyli düşməsinə, yazılı mətbuata marağın azalmasını təkcə bu maneə və münasibətlərdə axtarmaq da düzgün deyil. Bir peşəkar olaraq təəssüf edirəm ki, qəzetlərin əksəriyyəti son illər bütün dünyada qəbul olunmuş ənənəvi jurnalistikadan çox-çox uzaqlaşdı. Hətta bir neçə qəzeti çıxmaq şərtiylə onlar özlərinin də əvvəllər tənqid etdiyi şou proqramlı televiziya kanallarının aqibətini yaşayırlar. Peşəkarlar da azalıb. Onların da əksəriyyəti heç olmasa, yaxşı mənada mühafizəkar olub belə bir stixiya ilə mübarizə aparmaq istəmirlər. Çoxluğa qarşı çıxmaq çətin dir axı! Naşılar, uzaqbaşı orta statistik yazmaqda cəhd edib özlərini jurnalist, publisist adlandıranlar, əlbəttə ki, ictimai fikrə nüfuz edə bilməzlər. Oxucu marağının sönməsi, eləcə yeni oxucu auditoriyasının yaranmaması bizlər üçün çox ağrılı məsələdir. Elə bu səbəbdəndir ki, adi bir xəbəri və ya korrespondensiyani düz-əməli yazma bilməyənlər (daha mən jurnalistikanın unudulmaqda olan digər janrlarını xatırlatmıram), dönüb gah qəzet-jurnal redaktoru oldular, gah sayt rəhbəri oldular və hətta peşəkarlara da yuxarıdan baxmağa başladılar. Əsl qəzetçilikdən başqa hansı ağıla desən qulluq etdilər. Təəccüblənməyin və qorxmayın! Onların sırasından saxta, dolaylı yolla ad-san, mükafat alanlar da çıxdı. Məni çaşıdıran isə belə hallara göz yuman, bəzən hətta dəstək verən tanınmışların da anlaşılmaz mövqeləri oldu. Jurnalistlər, publisistlər var, yazıları əl-əl gəzir, oxunur, sevilir, onlarsa sakitcə öz işləri ilə məşğuldurlar. Zəmin Hacı demiş, o özlərinə jurnalist adı qazandıranlar həmişə ortalıqdadırlar. Eyni şeyi təkrar-təkrar yazmaq, internetdən götürdüklerini özününküləşdirib "oxudunmu" deyər tanıdıklarına zəng vurmaq onların xislətindəndir. Uzunçuluq etmək istəmirəm. Belələrindən çoxunun və vəsiqəsini gəzdirdiyi qəzetlərin də adlarını çəkib "şəxslərindən" misallar gətirə bilərəm. Hələlik ehtiyac duymuram. Görək bu işlərin axırı necə olacaq? Görək hər cizma-qarasında təkrar-təkrar çayxana söhbətlərindən, özündən, "şöhrətli və səxavətli" ailə üzvlərindən yazaraq haralara gedib çıxacaqlar!

Təkcə bir misal çəkəcəyəm: Adam yoxdur, ölüb. Yazır ki, onunla yaxın dost olub, ay belə gözəl gün keçiriblər və sairə və ilaxır. Ancaq tanıyanlar bilir ki, oxuduqları yalandır.

Reketliyin, eyni zamanda məzlumluğun, həm də yaltaqlığın və yalançılığın jurnalistikaya yol açması o Böyük Kişinin gorunu çatlatmasa yaxşıdır.

P.S. Oxucunu axtarmazlar, oxucu səni axtarmalıdır...Əgər yazdıqların reanimasiyada deyilsə.